

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Opintokeskukset ry:n mielestä kotoutumisajan lyhentäminen kategorisesti ei ole perusteltua eikä se vastaa tavoitteeseen lisätä maahanmuuttaneen omaa vastuuta kotoutumisestaan ja käytännön asioiden hoitamisesta. Kyky sopeutua, kotoutua ja ottaa haltuun arjen toiminnot uudessa maassa on yksilöllinen. Jo nykyisen kotoutumisajan puitteissa on haastetta tavoittaa maahanmuuttaneet esimerkiksi riittävän kieliopetuksen piiriin. Itsenäisen vastuun ottamisen mahdollisuudet lisääntyvät rinnakkain kielitaidon kehittymisen myötä.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat vuodesta 2018 lukien toteuttaneet monipuolista luku- ja kirjoitustaidon opetusta hyvin heikkoja, jopa olemattomia perustaitoja omaaville maahan muuttaneille aikuisille. Oikea-aikainen ja toiminnallinen sekä yhteiskuntaorientaation kytkeytyvä luku- ja kirjoitustaidon sekä muu kotouttamiskoulutus on paras ja kestävä pohja maahan muuttaneen yhteiskuntatietoisuuden lisääntymiselle, itsenäiselle vastuulle omasta arjestaan sekä työllistymisvalmiuksien kehittymiselle.

Jo nykyiselläänkin kotoutumisaika on eripituinen henkilön maahan tulon syystä riippuen, ja onkin positiivista, että se on pidempi kiintiöpakolaisen statuksen omaaville. On kuitenkin hyvä huomioida, että samoja ongelmia, millä kiintiöpakolaisten pidempää kotoutumisaikaa perustellaan, voi olla myös esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavien ja heidän perheenjäsentensä kohdalla. Kotoutumisajan tulisi perustua tuen tarpeeseen ei henkilön maassaolon statukseen. Kotoutumis- ja kielikoulutuksessa ei tulisi seurata maassaoloaika tai tiukasti määriteltyä kotoutumisaikaa vaan kunkin oppijan ja kotoutujan yksilöllisiä tarpeita. Tähän kiinnittää huomiota myös KARVI aikuisten maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen arvioinnissaan. Arvioinnin loppuraportin yksi johtopäätös on, että koulutukseen pääsyä määrittää koulutustarpeen sijasta Suomessa vietetty aika sekä oleskelu- ja työmarkkinastatus. Raportin mukaan esim. kotoutumissuunnitelmaan sidottu koulutukseen pääsy rajaa kotoutumisajan ylittäneet useimpien koulutusten ulkopuolelle sekä vaatii lisätyötä järjestäjiltä, opettajilta ja ohjaavilta tahoilta. Samalla rajaus estää heikoimmassa asemassa

olevien luku- ja kirjoitustaidon saavuttamista, mikä kuitenkin on edellytys suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiselle. Karvi suosittelee lain säädännön ja toimintamallien muuttamista siten, että esteet koulutukseen pääsille saadaan puretuiksi, mm. täysimittaisen valtionosuusrahoituksen laajentamista koskemaan kaikkia lukulaitokoulutusta tarvitsevia, myös pidempään Suomessa olleita tai oleskelulupaa odottavia. (Aikuisena luku- ja kirjoitustaitoa oppimassa. Arviointi maahanmuuttajien lukulaitokoulutuksesta | Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi))

Lakiesityksen vaikutusarvioinnissakin todetaan, että kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisen supistaminen vaikuttaisi todennäköisesti maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen heikentymiseen, koska kotoutumistoimet tutkitusti edistävät kotoutumista ja ovat kannattavia erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. Samoin tunnistetaan riski, että mikäli kotoutuja-asiakkaat ja muut maahanmuuttaneet eivät saa tarvitsemiaan kotoutumista ja työllistymistä edistäviä palveluita maahanmuuton alkuvaiheessa, heidän palvelutarpeensa kasvaa. Jos palveluihin pääsy vaikeutuu, se voi myös passivoida henkilöä esimerkiksi työhaussa. Opintokeskukset ry katsoo, että osana mahdollista passivoitumista voi myös laskea valmius hakeutua esimerkiksi kotoutumista tukevaan kielikoulutukseen.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Tulkkaukspalveluiden omavastuun/sakkomaksun osalta (palvelun käyttämättä jättämisen yhteydessä: Jos tavoitteena on lisätä maahanmuuttaneen omaa vastuuta kotoutumisestaan ja käytännön asioiden hoitamisesta, tulee varmistua siitä, että käytännöistä tiedotetaan riittävästi eri kanavilla saavutettavasti (mm. omakielinen tiedotus). On hyvä myös kiinnittää huomiota siihen, missä määrin takaisinperintä lisää hallinnollista työtä ja kustannuksia.

Yksiselitteinen rankaiseminen tai sanktiot ei ole paras tapa ratkaista käyttämättä jääneen palvelun kustannuksia, vaikka tavoite sinänsä onkin oikeasuuntainen. Jos tavoitteena on lisätä maahanmuuttaneen omaa vastuuta kotoutumisestaan ja käytännön asioiden hoitamisesta, tulee varmistua siitä, että käytännöistä tiedotetaan riittävästi eri kanavilla saavutettavasti (mm. omakielinen tiedotus). Oikea-aikaisella ja yhteiskuntaorientaatiota vahvistavalla kielikoulutuksella on merkitystä myös maahanmuuttaneen ymmärryksen lisäämisessä omasta vastuustaan.

Opintokeskukset ry toteaa, että on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, missä määrin mahdollinen takaisinperintä lisää hallinnollista työtä ja kustannuksia. Esitykseen kirjatut perusteet maksun perimättä jättämiselle ovat laajat ja vaikeaselkoiset sekä jättävät paljon tulkinnanvaraa. Vaikeaselkoiset ohjeet ja käytänteet myös lisäävät työssään maahanmuuttaneita kohtaavien ammattilaisten kuormitusta. He (esim. suomen kielen opettajat, ohjaajat jne.) joutuvat usein selventämään asiakkaittensa saamia ohjeita, vaikka se ei varsinaisesti työhön kuulu. Tämä aika on vastaavasti pois perustehtävältä.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Alaikäisenä yksin tulleiden tukeminen on tärkeää, koska he ovat haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä. Heillä ei useinkaan ole vastaavaa tukiverkostoa kuin Suomessa kasvaneilla. Opiskelu- ja työllistymistaitojen tukeminen on olennaista, ja siitä ei pidä säästää. Säästötoimenpiteiden taloudelliset vaikutukset tässä kohderyhmässä eivät ole kansantaloudellisesti kannattavia, koska ne osuvat sellaiseen kohtaan, joka voi jatkossa tuottaa huomattavia lisäkustannuksia.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Ei lausuttavaa

Muut huomiot

Opintokeskukset ry pitää kannatettavana muutoksena sitä, että lakimuutoksella tavoitellaan selkeämpää kunnan ja hyvinvointialueen työnjakoa kuntapaikalle ohjattavien henkilöiden vastaanotossa. Käytännön toteutuksessa on tärkeää kiinnittää huomiota niin vastaanotossa kohdattavien henkilöiden riittävään ohjeistukseen ja opastukseen uudistuvan työnjaon vaikutuksista kuin myös vastaanotossa toimivien ammattilaisten riittävään perehdytykseen mahdollisiin uusiin tehtäviin ja vastuisiin.

Pidämme kannatettavana kunnille osana valtionosuusjärjestelmää osoitettavaa lisärahoitusta kotona lapsia hoitavien vanhempien kotoutumisen edistämistä varten (60§ kohta 4). Erityisen tärkeänä pidämme sitä, että lisärahoitus ohjataan sellaisiin toimiin, jotka ensisijaisesti mahdollistavat kotona lasta hoitavan vanhemman ohjautumisen hänen tarpeitaan ja osaamistasoaan vastaavaan kotoutumista edistävään kielikoulutukseen riippumatta maassaoloajasta ja/tai -statuksesta. Samalla on tiedostettava, että kotona lastaan hoitavien vanhempien tavoittamisessa palvelujen piiriin tunnistetaan jo nyt monia haasteita ja vaikeuksia. Onkin kiinnitettävä huomioita riittävään ohjausresurssiin, tiedotukseen sekä hakevaan toimintaan ja yhteistyöhön esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Opintokeskukset ry pitää kannatettavana esitystä (32§), jonka tarkoituksen on ehkäistä opintojen epätarkoituksenmukaista keskeytymistä kotoutumissuunnitelman päättyessä.

Kannatettavista muutoksista huolimatta Opintokeskukset ry pitää huolestuttavana, että moni esityksistä perustuu yksinomaan säästötavoitteisiin, vaikka samalla tunnistetaan riski, että säästötoimet voivat niin heikentää maahanmuuttaneen kotoutumisen ja kielitaidon edistymistä kuin myös aiheuttaa lisäkustannuksia jossain muussa palvelussa.

Wevelsiep Anneliina
Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry

Vuorikoski Kukka
Opintokeskukset ry